

MAARJAMAA

V E L L O S A L O R I N G K I R I

Nr. 3 (134)

XXV aastakäik

Madisepäev 2011

Tervik ja osa *Mõtisklus Eesti Vabariigi 93. aastapäeval*

Vabariigi aastapäeva puhul – kord aastas – sobib järele mõelda põhiliste mõistete üle. Võtkem täna ette mõisted tervik ja osa. Esitan siin kohe ka ühe uudissõna: terviklane. Nii nagu karsklane peab tähtsaks karskust, nii terviklane tervikut. Täna tahaksin siis eestlasi mõtlema panna:

kas mind huvitab eesti rahva koht tervikus?

Muidugi küsime siis: missuguses tervikus? Kas Euroopa Liidus? Või Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis? Või kus?

Tervikuid ongi mitmesuguseid ja meil tuleb olla ettevaatlik: iga tervik võib olla mõne suurema terviku osa. Piirdugem siis täna mõne üksikuga.

Suurim tervik, milles asume, on universum, nn maailmaruum. Olgugi et ta on kõigile nähtav, nõ kombatav, teame me temast väga vähe – kui suur ta on ja kuidas välja näeb (ümmargune või kandiline näiteks). Ometi ütleb ta meile meie eneste kohta midagi väga olulist: me oleme tibi-tibi-tibi-tibi-tibi-tillukesed. Maailmaruumi mõtted on nii rõõgatud, et anna meile mingi kujundliku võrdlemise võimalustki. Universum on oma 14 miljardit aastat vana ja võib veel väga kaua kesta – mis on sellega võrreldes inimese 70 aastakest? Kui valguskiirel kulub universumi läbimiseks, universumi „mõõtmiseks“ 46 miljardit aastat, mis on sellega võrreldes minu pikkus, alla kahe meetri? Lihtsalt: pole võrreldav. Õelda, et mina olen universumiga võrreldes „kaduvväike“ oleks koletu liialdus. Ainuke võimalus on tarvitada sümboolset väljendust: ma olen tibi-tibi-tibi-tibi-tilluke.

Ma ei ole siiani midagi uut öelnud: kõik need asjad on ammu teada, ent kes tahaks neid teatavaks võtta? Me teame jah, et oleme „eimiskid“, ent *teeme* nagu oleksime õudselt tähtsad – nagu keerleks maailm meie või koguni ainult minu ümber.

Järgmine tervik: Linnutee. Universumis leidub meie Linnuteega võrreldavaid süsteeme – galaktikaid – jällegi lausa kujuteldamatul arvul – ütleme „must miljon“. Siiski teame ka nende kohta midagi väga tähtsat: veel kuskilt ei ole leitud inimesega võrreldavaid olevusi, pole leitud elu.

See pole põhjus kelkimiseks. Kui meie „Emakese Maaga“ võrreldavaid planeete leidub universumis „must miljon“, miks ei võiks seal olla elusolevusi? Täna pole neid leitud, aga äkki homme leitakse? See selleks: elusolevusi on siiani leitud ainult meie planeedil.

Nüüd aga ettevaatust: Emake Maa, „meie maailm“, koht kus me elame ja oleme, on *libatervik* – kui ma teda *isesivsaks* tervikuks pean. Maad võiksimme ehk „kohalikuks tervikuks“ nimetada, ent on selgemast selge: *Maa on osa* – palju suurema terviku, *universumi osa*.

Emake Maa jah on meile kõigile teada, ta on meil igat kanti läbi uuritud, ära mõõdetud ja „paika pandud“. Ent üllatus-üllatus: ma *tean* küll, et Maa tiirleb ümber Päikese ja et Päike ei lähe iial looja – ent ikkagi *naudin päikeseloojangut ... mida pole ometi olemas?*

Vaadelgem siis nüüd veidi lähemalt seda Suure Terviku osa, kus me elame, „Emakest Maad“. Otsekohe torkavad silma paljud, otsata paljud alajaotused, osad. Mis osast, kust otsast peale hakata?

Vaadelgem kõigepealt seda, mis on meie Emakesele Maale iseloomulik: **ELU** – inimesed, loomad, taimed. Ja võtkem teejuhiks meie poeet-prohvet Juhani Liivi, kes ütles:

Ühesugusus surmab, elu on mitmekesisuses.

Kuidas seda nii põrutavat nõuet,

kõiges elus ja looduses igapäev korduvat, ometi tähele ei ole pandud?

Siit järeldub otsekohe: tervikus on tähtis *iga üksik rahvas*, järelikult ka meie, eestlased. Pole vaja kurta: miks maailm meid ei aita – vaja on talle selgeks teha, et erinevate rahvaste olemasolu on talle eluliselt vajalik, et ta üheainsagi väljasuremisega vaesemaks jääb. Ent ka seda, et ühesugusus surmab. Kui maailmas räägitaks ühtainsat keelt, sureksime igavuse kätte; kui peale rooside muid taimi ei olekski, elaksime küll roosiaias, ent sureksime ikkagi igavuse kätte. Õnneks on olemas ka sinililled, õnneks *om maid maailman tuhandit ja rahvit mitmit miljunit*.

Ühestainsast pilgust piisab veendumaks: tänini ei oska maailm mitmekesiduse väärtust hinnata. Nn suured rahvad peaksid jah väiksemate eest hoolitsema, ent ei tee seda. Meie, eestlaste eneste tegematajätmine? Me ei ole ju seda neile selgeks teinud – kuidas nad oskaksidki *hoolitseda* selle eest, et me rahvana välja ei sureks? Natuke nad *hoolivad* siiski: ÜRO prognoos hoiatas meid maailma suurima rahvastikukaotuse eest. Selles asjas – laste kasvatamises – teised meid palju aidata ei saa, praegugi „aitavad“ ainult hoiatustega. Ent kas me hoolime ise? Kas mitmekesiduse-seadus esitab nõudmisi ainult teistele või ka meile enestele?

Jah esitab: äsja küsis meie teine „kuulus Juhan“, minister Juhan Parts Eesti rahva käest:

Mis see on, mis takistab igasse peresse kolme lapse sündi?

Hea küsimus! Ammuks me laulsime *Eestlane olla on uhke ja hea*? Ent nüüd tuleb täie tõsidusega küsida: kas ikka **nii** uhke ja hea, et selle uhkuse nimel kolm last üles kasvatada?

Demograafid kinnitavad: *eesti rahvuse ja kultuuri säilimise tagamiseks läbi aegade* – milleks meie E. V. põhiseadus meid kohustab – peab igas perekonnas olema vähemalt kolm last. Kuna see kohustus on meil täitmata, käib meie riik ja rahvas praegu väljasuremise teed.

Tehkem vahet: *riik* ja *rahvus* on kaks erinevat asja. Mitmerahvuslisi riike on olemas – nt Šveits. Me võiksime minna oma noorema-suurema venna Soome palvele: „Võtke meid oma maakonnaks,“ sest oma *riik* ei ole tingimata vajalik inimsoo kui terviku seisukohast lähtudes, ent meie Põhiseadus ütleb: *Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ning võõrandamatu* (§ 1). Muidugi võiks asja lahendada ka *Suur-Soome Liitvabariigi* loomisega vms (tuletagem meelde BeNeLuxi lugu), ent täna räägime just Eesti Vabariigi püsimisest. Teame, et iseseisva riigini ei ole jõudnud ei liivlased, ingerlased ega karjalased. Rahvusena on liivlased hääbunud otse meie silma all.

Olgu nüüd lugu riigi ja rahvuse vajalikkusega kuidas tahes: Eesti riigi säilimiseks peab igas perekonnas olema vähemalt kolm last. Minister Parts esitab selle tingimuse kuidagi argliku küsimuse kujul. Mina olen nõudlikum: seaksin Riigikokku kandideerimise eeltingimuseks, et kandidaadil on vähemalt kolm last. Näen teid muigamas – aga mille üle? Mida küll võiks Riigikogus korda saata see, kel kodaniku põhikohustus – rahva säilitamine – täitmata ning kes ei tunne lapsevanemate muresid? Kellel oma lapsi pole, võib ju endale otsekohe kolm või enamgi kasulast võtta. Neid, kellel aga kolme last pole, ei tohiks Riigikogusse lasta. Ja neil, kes mitmekesidust ei hinda, ei tohiks olla asja ÜRO-sse.

Mõni aasta tagasi tuletas meie olukorra tõsidust meelde Jaan Kross:

Iga lapsega, kelle te täna elu nimel teha võiksite, aga tegemata jäätate, olete te meid kõiki surma mõistnud.

Inimese jaoks on 93 aastat raugaiga. Riigid võivad elada palju kauem, ent selle üle, kas nad *tahavad* elada – kas *eestlane olla on* ikka nii *uhke ja hea* – peavad nad otsustama ise. Kõik lapsi ei saa, aga kõik võivad kaasa aidata selleks, et lapsi sünniks. Eeldused selleks on meil praegu olemas – ent meil tuleb enesele teadvustada, et iga peres peaks kasvama kolm last.

Lõpuks veel Riigikogust.

Riigikogugi on teatav tervik, vähemalt peaks olema. Tema koostisosad on parteid. Sõna *partei* olevat me tuletanud ladina keelest, kus sõna *pars* (omastav *partis*) tähendab **osa**, ent huvitaval kombel on Piiblist tuntud nimi *variser* samuti tuletatud tüvest *prs* nagu ladina *pars*. Juutide omaaegses Suurkohtus – võiks öelda ka Ülemnõukogus – oli kaks peamist parteid: *variserid* ja *saduserid*. Variserid olid umbes meie konservatiivid, *saduserid* – liberaalid, lugupeetud rahvajuhid igatahes mõlemad – maakeeles võiks nalja pärast öelda: tolleaegsed IRL ja Reform. Ent tagasi tänapäeva Toompeale.

Missugune tervik on meie Riigikogu? See oleneb tema osadest, parteidest: nad võivad tervikut ehitada, aga ka lammutada. Nii kaua kui parteid üksmeeles tegutsevad – on nõ äratelijad – moodustab Riigikogu tugeva terviku. Kui parteid aga tülitsevad – rohkem nn ärapanijad on – takistavad nad terviku tegevust ning võivad selle sootuks lõhkuda.

Vastandiks alguses välja pakutud uudissõnale *terviklane* pakun nüüd teisegi: *osalane*. Terviklane on see, kes peab tähtsaks tervikut, osalasele on tähtis osa – *pars*, partei näiteks. Maakeeli: terviklased näevad metsa, kuid võivad mõnest puust mööda vaadata; osalased näevad küll puid, ent neil võib jälle mets kahe silma vahele jääda.

Kallid lugejad: kas olete mõne partei liikmed? Kui jaa, siis edasi: kas terviklased või osalased?

Lõpetuseks-ergutuseks laenan veelkord Juhan Liivi sõnu: *Kui seda metsa ees ei oleks!*

Ent mugandan: *Kui neid puid ometi ees ei oleks!*